

Heemkring Opwijk-Mazenzele

Zondag 23 oktober 2005

Sociale wandeling in Opwijk-dorp, naar aanleiding van Opendeurdag OCMW

Rond de Oude Pastorie

De Asbeek

Het was de dorpsbeek, aan dewelke het Borchtc-complex onstond. De benaming *Asbeke* werd reeds gebruikt in de 15de eeuw. *Asbeke* = beek die loopt door de oude 'Asch' (=grond, bij verschillende personen in gebruik, en waar de delen niet van elkaar afgesloten of omheind zijn). Zij ontspringt op de Hulst en mondt uit in de Brabantse beek (Denderbekken). De kronkel (meander) = *hammerik*, hier in haar loop, gaf aanleiding tot de benaming 'Hof ten Hemelrijk'. Alhoewel zij nog geen industrieel afvalwater te verwerken krijgt, is zij hier reeds, met het huishoudelijk afvalwater van de Kareenveldstraat, Nanovestraat, Konkelgoed,..., niets meer dan een stinkende open riool. De beek is ingebuisd van aan het noordwest-punt van de oude pastorie (Nanoveweg) tot de overzijde van de Ringlaan. De afvalwatercollector van de Asbeek ligt vanaf de Gasthuisstraat juist naast de vroegere dreef naar de oude pastorie, loopt achter de tuin van de oude pastorie (kant Nanove, onder het tracé van een ontworpen straat), duikt aan het zuidwest-punt van de oude pastorie onder de beek en gaat vervolgens op de linkeroever van de beek richting Konkelgoed en Nanovestraat.

Het Kareelgelege

Perceel rechts van de weg van aan het Hof ten Hemelrijk tegen de beek, in 't *Hemmerik*, vroeger boomgaard van de (oude) pastorie, nu behorend tot het domein van het Hof ten Hemelrijk. Het was eertijds eigendom van pastoor Van de Schueren, nabij zijn ouderlijk goed (nu Hof ten Hemelrijk). Omstreeks 1420 liet hij er de baksteen maken gebruikt voor de bouw (of herbouw) van de oorspronkelijke Sint-Pauluskerk. Pastoor Van de Schueren schonk later deze eigendom aan de kerk. 'Die plaats heet sedert onheuglijke tijden het *Careelgehele*', schrijft pastoor van Lokeren in zijn *Manuale* (1626, bij de bouw van zijn pastorie); *'bij het effen leggen van de grond, werd, op die plaats, zes of zeven kareelovens bloot gelegd... Men vond er kareelstenen van dezelfde vorm en*

afmetingen als die welke aan de kerk gebruikt werden'. Het feit dat hier grond geschoten werd voor het maken van baksteen, verklaart de lage ligging van het vroegere terrein. Nadien werd het perceel opnieuw genivelleerd. De vroegere vijver op dit perceel (kaartboek 1725-26) was wellicht nog een overblijfsel van deze uitgravingen.

Kerkweg

Deze verharde weg (weg nr. 79) gaat vanaf de Schoolstraat (hoek Schuttershof), over de Kloosterstraat, op het tracé van de toegangsweg (dreef) naar en over het domein Hof ten Hemelrijk, langsheen de noordgrens van 't Kareelgelege en tussen de hof van de oude pastorie en 't Kareelgelege richting zijbaan van de Nanovestraat. De weg staat in de Atlas der Buurtwegen aangeduid als 'Sentier d'Opwijck à Assche'. Daar ter plaatse in 't dorp, tussen Schoolstraat en Nanovestraat, heet hij 'Kerkweg'.

Borchtsite

Oorspronkelijk een omwalde hofstede, 10de-11de eeuw of ouder, waaraan wellicht een eigen kerkje en parochie gehecht was, gelegen aan de brug van de oude *Heerbaan* over de Asbeek, vermoedelijk opgericht als een achteruitgeschoven verdedigingspost aan de grens tussen Brabant en Vlaanderen. Het primitieve kasteel of 'burcht' (=versterkte en omwalde woning) van een Opwijks leenheer, werd waarschijnlijk vernietigd tijdens de oorlogen tussen Vlaanderen en Brabant (13de en 14de eeuw). De oude Borcht zelf bestond uit twee gescheiden complexen: een eerste motte, geheel omgeven met wallen, bezet met een hof, dat rechtstreeks verbonden is met de *Singel* en een dorpspleintje; een tweede, eveneens omwalde motte, maar sinds de 18de eeuw reeds onbehuisd. Een brug gaf toegang tot beide delen. Het eerste was het *Voorhof*, het tweede de eigenlijke motte of borcht, later doorgaans nooit meer bewoond. Dit deel paalde rechtstreeks aan de dorpsbeek (Asbeek), die zo een tweede waterwal vormt. Wij hadden dus een tweeledige Borcht met eigen wallen en met een uitgebreide gordel

die deels met grachten omzoomd was, langs het Hof ten Hemelrijk en de Singel, deels met aarden wallen omgeven was langs de Kattestraat en het straatje dat aan de Asbeek dood loopt. Bij de uitbreiding van de dorpskom in de 12de-13de eeuw werd het omsloten borchtcomplex nabij de Asbeek verlaten, dit o.m. omdat in die tijd de taak van een borcht als verdedigingspost was uitgespeeld. Het accent werd verlegd naar een *vrijheidscomplex*, dat aansloot bij de steenweg of oude heerbaan en waar de handelsbedrijvigheid plaats vond (13de eeuw). In de 17de eeuw, en wellicht vroeger, en in de 18de eeuw vinden wij de schepengriffie gevestigd op die plaats. Zij bleef er tot het einde van het Ancien Régime, alhoewel de borcht steeds eigendom was van de opeenvolgende griffiers. Zij hadden dus hun 'greffie' (=secretariaat), waar tevens het gemeentelijk archief bewaard werd, in hun eigen huis. Achtereenvolgens woonde er in het huis dat telkens aan de volgende griffier werd verkocht: Erasmus Van Hoorenbeke (1627-1651), Joos van der Varent (1652-1673), Jan B. Van Hoorenbeke (1673-1696), Jan Bauwens (1697-1743) en Jan Frans de Lantsheere (1744-1781). De toegang tot het omsloten Borchtcomplex gebeurde langs een statige dreef, vertrekkende aan het huidige Singelplein-begin Kattestraat. De laatste gebouwen, waarvan nu nog slechts enkele puinhopen overblijven, dateren uit de 17de eeuw. Het geheel had enkele tientallen jaren geleden nog het uitzicht van een oude boerenhofstede, waarbij de wallingen nog gedeeltelijk bestonden. Van de binnenste wallingring zijn nu nog vage sporen zichtbaar (luchtgezicht).

Het Bijzonder Plan van Aanleg 'Nanove' (B.P.A. nr. 5) voorziet in een verbindingsweg Kattestraat-Nanovestraat, langs de oude pastorie. De weg volgt van in de Kattestraat (kant Singel) het tracé van de voormalige toegangs-dreef tot Borchtcomplex dat volledig doorsneden wordt. De toegang tot het omsloten Borchtcomplex gebeurde langs een statige dreef, vertrekkende aan het huidige Singelplein-begin Kattestraat. De dreef stond gekend als de 'Notelarendreef'.

Oude pastorie

Over de beek rechts staat de oude pastorie, gebouwd door pastoor Gillis Van Lokeren in 1626, een jaar na zijn aankomst te Opwijk, grotendeels met eigen geldmiddelen. De gemeente schonk een toelage van 800 gulden voor de bouw. De grond behoorde toe aan de kerk. Misschien was op deze plaats vroeger reeds een *Curehuis* gevestigd, dat wellicht behoorde bij het Borchtkerkje dat daar vermoedelijk in de onmiddellijke buurt, te midden van een blok oud kerkgoed (*Kareelgelege, Clausweide,...*), stond. In ieder geval, de bouw in 1626 van een nieuwe pastorie op die plaats, zo ver van de toen reeds bestaande huidige Sint-Pauluskerk is eerder ongewoon. Misschien zijn de twee wegeltjes die langs weerszijden van de plaats van de Borcht naar de oude pastorie lopen en de doodlopende straat (nu verdwenen) tussen de Kattestraat en de beek, de laatste resten van de we-

gen die naar het oude St.-Pauluskerkje bij de Borcht leidden. Na de bouw van de nieuwe pastorie in 1847-'50 werd het goed verkocht, en gebruikt als hoeve. Globaal bestaat het complex uit drie delen: het woonhuis zelf, een oostelijk schuurtje en een zuidelijk gelegen stal aangebouwd tegen het woonhuis. In de 18de eeuw (ca. 1765) werd het woonhuis grondig verbouwd. Het langsschuurtje (nu ontmanteld maar voorzien voor heropbouw) bezat nog gedeeltelijk zijn oorspronkelijke vakwerkwanden met takken- en leemvulling.

Het geheel van het goed was vroeger omringd door een walgracht, waarvan de westkant gevormd werd door de Asbeek.

Het geheel van de oude pastorie -met schuur en tuin- staat op het gewestplan aangeduid als '*Gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen*'. Op het B.P.A. nr. 5 -Nanove staat het geheel van het goed vermeld als '*Openbaar nut of gemeenschapsvoorzieningen*'. De oude pastorie werd, met inbegrip van de bijgebouwen en de oorspronkelijk omgrachte tuin, omwille van de historische en architectuur historische waarde beschermd als monument met een ministerieel besluit van 23 maart 1998.

Pastorieweg

Tussen de oude pastorie en de Kattestraat.

Was de gebruikelijke (voet)weg voor de pastoor van zijn pastorie (1626) en de huidige St.-Pauluskerk. De nu degelijk verharde voet- en fietsweg staat in de Atlas der Buurtwegen aangeduid als de 'Pastorieweg', weg nr. 86.

Verbindingsweg langsheen oude pastorie

Tussen pastorie en zuid-west grens van 't Kareelgelege. Deze voetweg staat niet vermeld als perceelsgrens in het metingboek 1725-'26, staat wel aangeduid op de 'Caerte Figuratieve' van 1822 en op de 19de eeuwse kadasterplannen, maar is niet opgenomen in de gemeentelijke Atlas der Buurtwegen. Het is geen gemeentelijke openbare weg. De weg ligt langsheen de vroegere brede noord-oostwal van de pastorie. Langs de overzijde van de weg was er een berm van uitgeschoten aarde van de wal.

Weg Gasthuisstraat-oude pastorie

De bedding voor de toegangsweg naar de toenmalige pastorie werd aangekocht (of gekregen) door pastoor Joannes Van Opdenbosch in 1761 van Anne-Marie Verspecht weduwe van Paul Van Ransbeeke. Tot dan maakte de grond deel uit van perceel nr. 87 in kaartboek 1725-'26 (hofstede met boomgaard van Jan Verspecht). Door de aanleg van de weg, afgeboord met bomen (dreef), was de pastorie dus ook bereikbaar voor wagens (karen). Tot dan was de enige verbinding tussen de pastorie en de kerk de smalle weg tegen de zuid-oost grens van het borchtterrein naar de Kattestraat (huidige buurtweg nr. 86 ('Pastorieweg')). De weg langs de westkant van het Borchtterrein

liep over het Hof ten Hemelrijk. Wellicht door de aanleg van deze weg (dreef) werd 'd'oude poorte' van de pastorie (noordhoek) vervangen door de 'nieuwe poorte' (westhoek) met een brug over de wal (waarvan de loop van de Asbeek deel uitmaakt) - zie opmetingsplan ('Caerte Figuratieve') van 1822 met gedetailleerde legende. In 1833 schenkt de neef en erfgenaam van pastoor J. Van Opdenbosch de dreef aan de kerkfabriek die eigenaar was van de pastorie. Na de bouw en ingebruikname van de nieuwe pastorie op de Singel in 1847-'50, werd de oude pastorie, met de toegangsdreef, door de kerkfabriek aan een particulier (J. Wynants) verkocht. De gemeente Opwijk kocht recentelijk de weg ('Klossesdreef') van de huidige eigenaar en bewoner van de oude pastorie en stroken van aanpalende percelen van diverse particulieren ten behoeve van een nieuwe straat die gerealiseerd werd tussen de Gasthuisstraat en de Nanovestraat.

Langs de noordzijde (kant Dorp) van de baan ligt de **Clausmeers**. Deze toponymische benaming is reeds terug te vinden in het parochiaal kerkarchief van 1515. Deze weide was vroeger eigendom van de St-Niklaas-Kapelanie in de kerk van Opwijk. Hier stond wellicht het vroegere borchtkerkje St.-Paulus. Dit verklaart wellicht dan ook waarom in 1626 een nieuwe pastorie gebouwd werd op een

plaats die toch 250-300 meter verwijderd was van de nieuwe Sint-Pauluskerk die 2 eeuwen voordien, in 1410-1420, gebouwd werd.

Langs de zuidzijde (kant Nanove) hebben we de **Blockswede**. Deze partij weiland, was in de 16de eeuw eigendom van Jan de Block (erfgenaam in 1549 van het leengoed te Neervelde). Zijn erfgenamen schonken deze gronden aan de Jezuïeten van Aalst omstreeks 1600.

De oude privé-dreef ('Klossesdreef') is ondertussen een openbare straat geworden, deel van de huidige Oude-Pastoriedreef.

Reigarsbrugge

Het was de benaming (reeds gekend vóór 1300) van de verdwenen parochie op deze plaats naast het huidig dorpscentrum. De *Brugkouter* (of *Broekkouter*) was de gemeenteakker van deze parochie die, als *Neerwijk*, het lagere gelegen gedeelte van de primitieve *Wijk*, besloeg. De hier genoemde brug was deze van de oude *Heerbaan* (nu Gasthuisstraat) over de Asbeek. Vlak ernaast lag de Borch, de woonplaats van Walterus de Ingersbrugge (Cart. Afflig. 1145) en Ingelbertus de Ingeresbruc (ibid., 1151). De *Brugkouter* strekte zich uit van de brug in de richting Neervelde. De *Neervelde-kouter* was ongetwijfeld een onderdeel van deze gemeenteakker.

De plaats van het Oud Gasthuis

Van Armentafel tot OCMW

In de middeleeuwen en tijdens het ganse 'Ancien Régime', dus tot aan de franse periode, werd hulp aan behoeftigen gerealiseerd door de 'Armen' of 'Armendis' of 'Tafel van den H.-Geest'.

Deze plaatselijke liefdadigheidsinstelling was parochiaal georganiseerd. De instelling stond onder toezicht van de burgerlijke autoriteiten (schepenbank) en had tot taak de 'officiële' armen te helpen. Het beheer ervan was in handen van de armmeesters of Heilige Geestmeesters. Deze werden gekozen door de hogere geestelijkheid onder de meest invloedrijke burgers van de parochie.

De benaming 'Heilige Geesttafel' is wellicht afgeleid naar de plaats waar de bedeling van brood of andere goederen gebeurde, meestal achteraan in de kerk, op een tafel.

Daarnaast ontstonden er, in de grotere dorpen en steden, de Gods-, passanten- en ziekenhuizen.

Het systeem van de openbare onderstand dat in de 'Belgische' gemeenten tot stand werd gebracht, dateert van na de aanhechting bij Frankrijk, eind 18de eeuw. Na een mislukte poging tot nationalisering vaardigde de Franse overheid in het jaar V (1796-1797) een aantal organieke wetten uit die de armenzorg op een lokale basis organiseerden, met als eenheid de 'municipalité'. In iedere gemeente dienden twee instellingen tot stand te worden gebracht: een Bureel van Weldadigheid voor de ondersteuning van de thuiswonende ar-

men (die de aalmoezeniershuizen, de armentafels en de burelen voor armenzorg omvatten) en een Commissie der Burgerlijke Godshuizen voor het beheer van de liefdadigheidsinrichtingen als godshuizen, gasthuizen en weeshuizen. Aangezien deze 'municipalisation' geen afbreuk deed aan de eeuwenoude tradities, stuitte zij op weinig of geen weerstand. Beide besturen hadden rechtspersoonlijkheid daar ze 'openbare, burgerlijke, plaatselijke en algemene' instellingen waren. De gemeentewet van 1836 bekrachtigde trouwens de bestaande toestand. Tijdens de hele 19de eeuw bleef de verantwoordelijkheid voor de openbare onderstand in België uitsluitend bij de plaatselijke overheden berusten, hoewel deze daartoe steeds minder in staat waren. De eerste Belgische wet op de organisatie van de openbare armenzorg, die van 27 november 1891, nam de bestaande instellingen van de Franse periode nagenoeg onveranderd over. De Burgerlijke Godshuizen en de Burelen van Weldadigheid bleven naast elkaar bestaan met hun welbepaalde opdracht. Dit systeem bleef tot in 1925 bestaan, tot de oprichting van de Commissies van Openbare Onderstand. Deze werden vanaf 1 april 1977 (wet van 8 juli 1976) op hun beurt vervangen door de Centra voor Maatschappelijk Welzijn.

In Opwijk had de installatievergadering van het Bureel van Weldadigheid plaats op 1 juni 1823. De leden werden verkozen voor 5 jaar, elk jaar werd 1/5 van de leden herkozen. De Gemeenteraad én

het Bureel van Weldadigheid droegen, op een afzonderlijke lijst, 2 kandidaat-leden voor. De gemeenteraad koos, maar het was praktisch altijd de uittredende die herkozen werd.

In 1840 was het Bureel van Weldadigheid samengesteld als volgt: voorzitter R.J. De Smedt (burgemeester, lid van rechtswege); leden: Petrus Van Hemel (pastoor), Arnold Van Bever, Jan Van Stappen, Jan Staes, Jan De Bruyn en Guillaume Geerts. P.J. Janssens (gemeentesecretaris) was secretaris en B.J. De Smedt ontvanger. In de gemeenteraad van 9 september 1852 werd een Commissie van het Godshuis ingesteld.

Situering van 'gasthuis' en 'armenschool'

De diensten van het Opwijk gemeentebestuur waren sinds 1828 gevestigd in het voormalig huis Rollier, op de hoek van de huidige Marktstraat en Gasthuisstraat. Het goed was, met een beslissing van de gemeenteraad van 4 september 1826, aangekocht voor de som van 3.000 gulden van de Opdorps advocaat Rollier. In 1830-'31 werd het gebouw hersteld en aangepast, en werd de hoogst nodige schooluitrusting aangekocht.

Het huis Verlat, op de Markt -huidig gemeentehuis-, was op 10 december 1840 aangekocht door het Bureel van Weldadigheid, voor de som van 7.320,30 fr. om er een gasthuis in te richten. De bedoeling was om dit gebouw ook te laten dienen voor schoolhuis, alles onder het bestuur der zusters die pastoor Van Hemel had laten komen. Al vlug vond men dat het gemeentehuis (huis Rollier) door ligging, ruimte en uitbreidingsmogelijkheden beter geschikt was als Godshuis en school en dat het huis Verlat even goed in aanmerking kwam als gemeentehuis. Een wederzijdse bruiklening kwam tot stand met dien verstande aan beide panden niets te veranderen. De toegestane verbeteringen aan het rusthuis (huis Rollier) leverden problemen op zodat in 1844 de gemeente en het Bureel van Weldadigheid beslisten de eigendommen voorgoed te ruilen. Deze ruil betrof het geheel van het goed, behalve de politiezaal, het wachthuis en het schoolgebouw (gemeenteschool), samen groot 3are 80ca.

Van 1842 tot 1863 -ingebruikname van de nieuwe gemeenteschool op 't Schuttershof-, bood het huis Rollier en zijn bijgebouwen onderdak, zowel aan de vrije kleuter- en lagere school als aan de gemeentelijke lagere school. De lokalen hiervan werden daarna overgelaten aan de zusters. Het huis Rollier met de oude schoollokalen en alle aanhorigheden, dat dus deel uitmaakte van het gebouwencomplex van het oude gasthuis op de hoek Marktstraat-Gasthuisstraat, werd afgebroken in 1981.

Een tombola voor de financiering van een gasthuis en ziekenhuis en 'armenschool'.

De nodige gelden voor de oprichting van deze sociale voorzieningen kwamen grotendeels van de opbrengst van een tombola, in 1840.

Over de inrichting van de tentoonstelling die de verloting van de tombolaprijzen voorafging, lezen we in het Dendermondse weekblad 'De Onpartydige' van 24 mei 1840, het volgende:

-Er staet eerlang eene tentoonstelling voor het inrichten van een oud-mannekens-huys geopend te worden binnen de gemeente Opwyck. Zy belooft prachtig te zyn. Onder de voorwerpen die de meeste aandacht verdienen tellen wy verscheydene schilderyen van waerde en een belangryk handschrift, de zorgen die de personen zich geven welke aen het hoofd van die tentoonstelling zyn, doen verhoppen dat zy eene ruyme som zullen byeenhalen om hun loflyk doelwit te kunnen bereyken. De catalogus is reeds ten druk -men zal den zelven aen den ingang der zael aen de nieuwsgierige verkoop-en en het beloop er van zal by de andere som gestort worden. Hier in hebben zy de tentoonstelling van Merchtem overtroffen, waer geen catalogus word uytgedeeld en de nieuwsgierigen niet dan met ongemak de voorwerpen kunnen nazien, of de namen der milddadige personen welke eenig kunst- of handwerk er henen gezonden hebben niet kunnen vernemen. Alle dagen groeyt het getal der voorwerpen nog aen en wy twyfelan niet of elkeen zal op die wyze of met het nemen van nummers aen het loflyk werk willen deelnemen.

Van de tentoonstellingscatalogus of 'Naem-lyst der Voorwerpen van Kunst, Sieraed en Nuttigheyd gegeven door liefdadigheid ten voordeele van een opteregten Gasthuys en Armschool binnen de Gemeente Opwyck', bleef ons nog een exemplaar bewaard. Het boekje van 30 bladz., gedrukt bij F.J. Du Caju -boekdrukker te Dendermonde-, behelst niet minder dan 639 nummers met de beschrijving van de voorwerpen en de namen van de schenkers. Vooraan staat de 'Afzonderlyke loting' van de 'Koninklijke gifte' vermeld, te verloten 'aen 2 francs per aktie', nl. 'een **Kostbaer Kussen** geborduert in goude leliën gepaert met Belgisch drykleur, gemaekt door H.M. de Koningin der Belgen'. De gewone lotjes kostten 1 fr. De expositie vond plaats in de 'Gemeente-Schoolzael', dus in een lokaal van het huis Rollier op de hoek Marktstraat-Gasthuisstraat. Volgens een situatieplan dd. 1845 (aankoop van eigendom Gerlo-Vanstappen, naast huis Rollier), was de gemeentelijke school gevestigd in de vleugel van het huis Rollier langsheen de huidige Gasthuisstraat. De vrije school ('école adoptée de l'hospice') was aan de overkant gelegen, tegen de grens met het perceel Gerlo-Vanstappen. Waar men die vele honderden voorwerpen in die kleine school allemaal plaatste, blijft een raadsel.

Noch in de aankondiging in 'De Onpartydige', noch in de tentoonstellingscatalogus of in enig ander geschrift vinden wij vermeld wie de eigenlijke organisator van de expositie en de tombola was. In een verslag van het Bureel van Weldadigheid, dd. 10 december 1840 i.v.m. de aankoop van het huis Verlat, spreekt men van een commissie die ingesteld was door het gemeentebestuur en door het Bureel. In *Hoe zij groeide...* van A. Verschuere worden in dit verband de namen van Burgemeester Pieter Jozef De Smedt en Antonius Petrus Lindemans vernoemd. In elk geval, de opbrengst van het initiatief kwam terecht bij het Bureel van Weldadigheid.

In het HOM-tijdschrift 1992-4 e.v. (zie literatuurlijst) werd de volledige lijst afgedrukt uit de tentoonstellingscatalogus.

Veel van de tombolaprijzen werden geschonken door Opwijkenaars, waarvan bij de meeste het goede doel van de tombola ongetwijfeld nauw aan het hart lag, alhoewel ongetwijfeld ook velen zich moreel of maatschappelijk verplicht voelden een prijs te schenken.

Er zijn ook een betrekkelijk groot aantal weldoeners van buiten de gemeente, ongetwijfeld voornamelijk uit de relatiekringen van pastoor Van Hemel en van de Opwijkse notabelen.

De gekende archiefstukken geven geen uitsluitsel over het juiste bedrag van de opbrengst van de actie, maar diverse bronnen spreken van een netto-opbrengst -vermoedelijk met inbegrip van de opbrengst van de inkomstgelden voor de tentoonstelling en de opbrengst van de verkoop van de catalogussen- van 6.000 fr. In zijn *Geschiedenis van Opwijk*, p. 198, schrijft Jan Lindemans, dat de opbrengst 3.000 fr. bedroeg. Volgens A. Verschuere in *Hoe zij groeide...* legde de gemeente bij deze opbrengst nog 3.000 fr. bij. Het Bureel van weldadigheid had blijkbaar het bedrag van de opbrengst niet onmiddellijk nodig. De bouw van het gasthuis immers slechts aangevat na de ruil van het huis Verlat met het huis Rollier (1844).

Andere inkomsten

Voor de oprichting, de uitbreiding en de werking van het gasthuis ontving het Bureel van Weldadigheid verschillende schenkingen. In 1844 deed Jeanne Marie Desmedt een schenking van 72a grond. In 1850 was er een gift van Joanna Maria Van Mulders (22a 30ca grond). De echtgenoten Desmedt-Staes schonken in 1852 een huis en erf, dat paalde aan het gasthuis en dat werd geschat op 2.100 frank. In hetzelfde jaar schonk een zekere Landuyt 1.000 frank en De Cock 500 frank. In 1853 legateerde Petronilla De Valckal haar goederen.

Sommige schenkers bedongen in ruil voor hun schenking een kosteloos onderhoud in het kosthuis.

Het gasthuis ontvangt nog verschillende schenkingen o.a. van Engelbertus Sablon (1856), Joannes Matthijs en schoonzuster Theresia (1857), Francisca Mechtildis de Lantsheere (1858), De Smedt-

Staes (1868),... De geschonken goederen en huisraad worden gebruikt om de behuizing te verbeteren

Het aldus opgebouwde en het oude patrimonium zorgden voor inkomsten, samen met wat welstellende gasten en weldoeners betaalden. Voor buitengewone inkomsten deed men een beroep op toelagen van de gemeente en subsidies van de provincie en de staat.

De enorme verdiensten van de zusters

Pastoor Van Hemel roept voor de bediening van het 'godshuis' de hulp in van de zusters van het heilige Vincentius a Paulo van de Sint-Jacobsparochie te Leuven. Alhoewel deze Leuvense congregatie pas in 1839 werd goedgekeurd, staat de jonge gemeenschap 2 zusters af om in Opwijk de ziekenzorg waar te nemen en onderwijs te geven aan meisjes uit arme gezinnen. Zuster Theresia en zuster Vincentia komen te Opwijk aan op 24 (of 26) oktober 1842.

De oprichting van de Congregatie

De zusters worden vaak naar Leuven teruggeroepen en vervangen. Daarom vraagt pastoor van Hemel raad aan kardinaal Sterckx. Die raadt hem aan een vaste congregatie op te richten.

De zusters van Sint-Jacobsmarkt te Leuven zullen nog gedurende 2 jaar in Opwijk blijven om meisjes aan te nemen en op te leiden om hen daarna te vervangen. Hier combineert pastoor van Hemel de zorg voor de geestelijke noden van zijn parochianen met de zorg voor hun materiële noden. Hij doet een beroep op een nieuwe vorm van vrijwillige inzet, die de moniale traditie 'ora et labora' (werk en bid) toepast op de specifieke noden van de tijd: zorg voor noodlijdende zieken en behoeftigen en onderwijs voor meisjes van arme gezinnen.

In 1847 wordt de wens van pastoor van Hemel en de Opwijkenaars vervuld. Op 25 oktober bieden Melanie Hofman (van Opdorp) en op 25 november Elisa de Ham (van Gent) zich als postulanten bij de zusters in het gasthuis aan. Zuster Alphonse van Leuven zal de postulanten opleiden.

Op 3 februari 1848 richten pastoor van Hemel en burgemeester De Smedt een verzoekschrift aan kardinaal Sterckx om de goedkeuring te bekomen voor de nieuwe kloostergemeenschap '*het gesticht aldaer bestaande tot bezorging der arme zieken en tot christelijke opvoeding der jonge dochters*'.

Op 27 februari 1848 ontvangt de nieuwe kloostergemeenschap van Opwijk de goedkeuring van de Regel en de oprichting als zelfstandige Congregatie 'een geestelijke gemeente van Zusters van het Order van de H. Vincentius de Paulo'. De nieuwe congregatie volgt de regel van de reguliere derde-ordeelingen van de H. Franciscus: het zijn zusters Franciscanessen van de H. Vincentius a Paulo.

Op 29 februari wordt de toelating van de inkleding van de twee postulanten gegeven: zuster Maria Josepha en zuster Maria.

In 1848 worden de zusters naar Leuven teruggeroepen, maar zuster Alphonse blijft nog tot 1 augustus 1848 om de 2 novicen verder op te leiden.

De eerste jaren van de Congregatie

Na het vertrek van de zusters uit Leuven blijven de twee novicen en een postulante alleen achter. Materieel hebben zij het moeilijk omdat de meeste huisraad terug naar Leuven verhuisd is.

De novicen geven ondertussen ook les in de school en besturen het gasthuis. Hun inkomsten zijn beperkt tot de vergoeding die zij krijgen voor het lesgeven (ca. 300 frank per jaar) en het kostgeld in het gasthuis, maar hiermee moeten ze hun eigen onderhoud en dat van hun kostgangers betalen. Uit die tijd stammen verschillende verhalen over de armoede van de zusters, die zij delen met een groot deel van de Opwijkse bevolking, waar-tussen zij leven, werken en bidden.

De eerste twee novicen worden dan eindelijk in de overvolle Sint-Pauluskerk te Opwijk geprofest op 9 juli 1849. Nu kunnen zij zich voorgoed wijden aan hun zending in het onderwijs en de ziekenzorg.

Zuster Maria Josepha is de overste van de congregatie en zuster Marie staat in voor de school. De andere zusters en novicen geven les in de school en de bewaarschool of zorgen voor het godshuis en voor de huishouding.

Na de eerste golf van stichtingen (1870-1885) neemt het aantal zusters en novicen in Opwijk sterk toe. Naast het gasthuis kopen de zusters op 13 september 1890 een huis en op 13 november kopen ze het pachthof Temmerman, achter het Gasthuis, tussen de beek, Vereertbrugghen, het straatje en de steenweg.

Rond 1900 was het aantal zusters zo groot geworden dat men een nieuw klooster moest bouwen.

De Zusterschool

De wet van 1842 verplichtte elke gemeente tenminste één lagere school op te richten of aan te nemen. Zij lag mede aan de basis van het ontstaan van een lagere school voor het alfabetiseren van het volkskind, een 'armenschool'.

Opwijk was wel zijn tijd voorop. Dank zij een samenwerking van het Bureel van Weldadigheid, van de zusters van St.-Vincentius a Paulo en pastoor Petrus van Hemel kon reeds op 8 november 1842 een vrije lagere school -een 'arme' school- opgericht worden.

Een oude stapelplaats, achter het in 1842 opgerichte gasthuis, deed dienst als vrije lagere school. In het lokaal moeten 50 meisjes ondergebracht worden in één gemengde klas. De klas wordt ingericht met enkele banken uit de gemeenteschool en een vlug ineengeslingerde trede voor de onderwijzende zusters.

Het onderwijs door de zusters kent veel bijval. In 1842-'43 zijn er in Opwijk 189 arme kinderen die

gratis lager onderwijs volgen in 3 scholen: van de 97 meisjes gaan er 32 naar de gemeenteschool vlakbij, 15 naar de school van meester Volkaert en 50 naar de school van de zusters. In zijn verslag van 21 juli 1843 schrijft de inspecteur dat hij aparte scholen voor meisjes wenst; de zusters van liefde geven onderwijs aan de meisjes en hun school kan aangenomen worden vanaf het volgende schooljaar. Dit gebeurt op 5 oktober 1843 door de Bestendige Deputatie zodat het onderwijs kan gesubsidieerd worden. In 1843-'44 volgen 99 meisjes gratis onderwijs en de gemeente vergoed de zusters 3,3 frank per leerling. De zusters krijgen nog 100 frank voor schoolgerief en 30 frank per jaar voor de kosten van de verwarming. In 1846 vraagt de gemeenteraad subsidies om de school van de meisjes te verbouwen (716 frank). In 1846 krijgen 40 à 50 kinderen 's middags boterhammen.

In 1848 wordt de school overgenomen door de Congregatie (voorheen was pastoor van Hemel de inrichtende macht). Zuster Maria zal dan de school besturen. Drie zusters staan nu in voor ca. 200 leerlingen, die van 9 tot 12 uur in de voormiddag en van 13 tot 15 uur 30 's namiddags les volgen. Donderdagnamiddag hebben de kinderen vrijaf. Verlof is er alleen van Witte Donderdag tot dinsdag na Pasen en van 15 september tot 1 oktober. Er zijn ca. 80 leerlingen per klas en ze zitten met 8 op één bank. Het onderwijs is vooreerst gericht op de godsdienstige opvoeding. Daarnaast leren de meisjes ook lezen en schrijven.

Het aanpalend huisje van Theodorus Gerlo, werd vanaf 1849-'50 ingericht als bewaarschool. Volgens de kloosterannalen was dit huisje zo bouwvallig dat het dreigde in te storten. Bij wind- en regenvlagen moest het klasje gesloten blijven!

Pastoor-deken Van Hemel vormde, met medewerking van het gemeentebestuur, de Inrichtende Macht.

De school breidde zich snel uit. In 1850 waren er al 3 lagere klassen met meer dan 200 leerlingen. Na de uitvaardiging van de wet van 1 juli 1879 ('ongelukswet' - welke o.a. godsdienstonderwijs in de scholen facultatief maakte), gaven de zusters hun ontslag als leerkrachten en zagen af van de staatssubsidies. Zij richtten vrij katholiek onderwijs voor jongens en meisjes in, zonder wedde en steun. De nieuwe schoolwet van 1884 maakte de aanneming mogelijk door de gemeente van de school op naam van Maria Stockeyer (Zuster Antonia - novicenmeesteres en directrice van de school 1880-1921). De school stond ook open voor jongens, o.a. wegens plaatsgebrek in de gemeente(jongens)-school. Een verzoekschrift van zuster Antonia aan het gemeentebestuur voor financiële tussenkomst, dd. 1 augustus 1886, vermeldde dat -naast de jongens in de bewaarklas- een 'honderdtal groter knapen' de school bezoeken. De zuster vroeg ook dat de gemeente zou helpen voor de jaarlijkse prijsuitdeling aan 600 leerlingen (jongens en meisjes). In de negentigerjaren telde de school reeds ca. 500 leerlingen, meisjes en jongens, verdeeld over vier graden. De

G.R. van 28 september 1896 behandelde een aanvraag van de zusters voor het aannemen van 6 klassen. Er waren 7 leerkrachten, waarvan twee niet gediplomeerd.

Het Gasthuis

De zieken worden door de zusters opgenomen in het huis, waarin zij ook zelf verblijven. De behuizing is armoedig en niet aangepast voor het opnemen van arme zieken. Voor de inrichting van het gasthuis is er echter geen geld.

Het gasthuis logeert, voedt en onderhoudt in 1843 5 zieken en gebrekkigen (waarvan er 2 overleden, 2 genezen en een vijfde -meer dan 70 jaren ouder toevlucht heeft gevonden) en geeft hen geneeskundige zorgen. Vier zusters (?) doen dienst in de ziekenkamers.

De subsidie van 1.500 frank, die in 1844 is bekomen, wordt gebruikt om aanpassingswerken uit te voeren (957,14 frank) en om meubilair (bedden en linnengoed) te kopen (542,86 frank). Vooraf was architect Spaak geraadpleegd over de manier om het gekochte gebouw te vergroten met een refugiezaal voor ouderen en 2 afzonderlijke zalen voor zieken van de twee geslachten. De veranderingen konden echter niet uitgevoerd worden omdat de deur die op de binnenkoer uitgaf zou moeten opgeheven worden, evenals een venster met licht op de binnenkoer. De architect had ook doen opmerken dat 1.500 frank onvoldoende was om de kosten van de veranderingen te dragen. Bovendien kon het gasthuis binnen afzienbare tijd geheel of een deel van de eigendom ernaast kopen, wat de uitbreiding gemakkelijker en goedkoper zou maken door een deel van het gebouw dat erop stond te gebruiken. In 1845 zijn de echtgenoten Theodore Gerlo-Joanna Catharina Vanstappen bereid tegen 1.500 frank een deel van hun eigendom (sectie B nr. 345+346, waarop een gebouw -schuur- naast het gasthuis aan het Bureel van Weldadigheid te verkopen. De eigendom was 3a 70ca groot ten Oosten langsheen het gasthuis in rechte lijn Noord-Zuid. De prijs was volgens de gemeente niet hoger dan de 'venale waarde' en vanaf de scheidingmuur zou een nieuw gebouw met refugiezaal en twee ziekenzalen kunnen opgetrokken worden, dat toch afgezonderd was van het hoofdgebouw. De herstellenden zouden een mooie goed verluchte binnenkoer ter beschikking hebben en zouden nooit in contact komen met de kinderen, die de aangenomen school van de zusters bezoeken. Het Bureel van Weldadigheid had 945,86 frank ter beschikking of 700 frank te weinig, na aftrek van 150 frank kosten. Voor de meest noodzakelijke werken na de aankoop was 800 frank nodig of samen 1.500 frank. De provincie gaf in 1846 1.500 frank en nog eens 1.200 frank subsidie waardoor een en ander kon uitgevoerd worden.

De gemeenteraad vroeg bijkomend nog 540 frank voor dringende herstellingen, 800 frank voor de afbraak van een deel van het huis Gerlo en de

bouw van 2 ziekenzalen met zolder en dak in pannen en voor de wasserij en bakkerij, 200 frank voor een dodenhuisje en 1.374,70 frank voor materiaal en meubilair. In totaal werd voor het gasthuis (sedert 1840) 15.000 frank uitgegeven.

In 1846 verbleven in het gasthuis 9 zieken samen gedurende 922 dagen (ca. 850 in 1845), waarvan er 2 genazen, 4 overleden en 3 er nog verbleven op 1 jan. 1847. De zusters verzorgden dag en nacht de zieken in 4 bedden. Aan medische zorgen werd aan de armendokter 164,87 frank betaald. Begin 1861 waren er al 16 zieken, die -als ze bemiddeld waren- een dagprijs betaalden van 1,22 frank. Het Bureel van Weldadigheid betaalde een vergoeding voor arme en zieke mensen.

Het gasthuis ontvangt op 8 maart 1850 een gift (een stukje land en geld) van Joanna Maria Van Mulders, die er 4 jaar verbleef. Het geld, dat een inkomen oplevert van 31,88 frank per jaar, wordt gebruikt om een huisje en grond, die aan het gasthuis grensde, van Theodore Gerlo te kopen. In maart 1850 beginnen de zusters in het pas van Gerlo gekochte (bouwvallige) huisje een bewaarschool. Een zuster zorgt voor de bewaarschool en twee andere zusters voor de lagere school, terwijl de vierde de keuken en het gasthuis verzorgde. Alle vier de zusters helpen o.a. met zieken oppassen en brood bakken s'nachts.

In 1859 wordt de tuin van het klooster, het godshuis en de scholen afgesloten met een muur, waarvan onderpastoor Janssens de eerste steen legt. In 1860 bouwt men een washuis.

De Gasthuiskapel

Op de vergadering van het Bureel van Weldadigheid van 26 juni 1852 worden de plannen besproken voor het vergroten van het gasthuis en het bouwen van een kapel. De nodige middelen (12.500 frank) worden geput uit de schenking van 7.000 frank door Petronilla De Valck (te Mechelen overleden op 14.10.1852), de opbrengst van grond op het Heyveld (verkocht aan kostschooldirecteur Lindemans tegen 3.000 frank), 2.100 frank in geld geschonken door 3 weldoeners en een gift van huis en grond (5a 40ca) palende aan het gasthuis (waarde 2.000 frank). Op 8 April 1854 begint men de fundamenten van de kapel te graven; op 24 april legt burgemeester De Smedt de eerste steen en op 10 september 1855 was de bouw af. Kardinaal Sterckx wijdt op 11 September 1855 de kapel in. Zij wordt toegewijd aan de Onbevleete Maagd Maria.

Op 24 juni 1856 wijdt pastoor Crassarts van Asse voor de kapel van het gasthuis een kruisweg. De zusters kopen in mei 1858 voor de kapel een O.-L.-Vrouwbeeld en onderpastoor Janssens geeft in juli 1859 een beeld van de H. Vincentius en in september 1861 een beeld van de H. Antonius a Padua. Pastoor-deken Van Hemel laat in 1860 14 schilderijen na uit zijn verzameling. In 1864 schafte de zusters zich voor de kloosterkapel een monstrans (430 frank) aan ter gelegenheid van de gedurige aanbidding. In 1866 koopt men een

nieuwe ciborie (325 frank) ter vervanging van een in 1853 geleende ciborie.

Het Gasthuiscomplex na 1904

In 1902-'05 verliet het schoolvolkje de klaslokalen van het gasthuis voor deze van 't Heiveld (Schoolstraat). De verbouwing van de school op het Heiveld vanaf 1905 vergrootte en moderniseerde ze zodanig dat alle klassen van de Marktstraat/ Gasthuisstraat geleidelijk naar daar konden verhuizen. De gemeentelijke Commissie van het Godshuis nam nu het gasthuis met de oude schoolgebouwen over.

Na de verhuis in 1904 van 24 zusters naar het nieuw kloostergebouw aan de Kloosterstraat en na de verhuis van de lagere- en kleuterschool naar het Heiveld draagt de congregatie het grootste deel van het oude kloostercomplex aan de Markt- en Gasthuisstraat over aan de gemeentelijke Commissie van het Godshuis. De gebouwen worden bestemd voor rusthuis voor bejaarden en zieken en voor kostgangers (kosthuis) (1904-1950). Een ander gedeelte (kant Gasthuisstraat) wordt ingericht als gasthuis en weeshuis, die door de zusters worden bediend.

Door de wet van 10 maart 1925 worden het Bureau van Weldadigheid en de Commissie van het Godshuis vervangen door de Commissie voor Openbare Onderstand (C.O.O.). In het gasthuis verblijven dan gemiddeld 25 volwassenen en een twintigtal weeskinderen. De weeskinderen verblijven er van 1849 tot 1948.

In een gedeelte van hetzelfde gebouwencomplex is van 1950 tot 1963 de vrije huishoudschool (Familiale) ondergebracht.

Wanneer deze verhuist neemt de Vrije Handelsschool een deel van de gebouwen in (1963-1968). Van 1963 tot 1972 vindt het Kinderheil er onderdak. Ook het Wit-Geel Kruis en Teledienst vinden er een onderkomen.

Het oude gasthuis en de kapel worden in 1971 aan de gemeente verkocht voor de som van 849.000 fr.. De oude gebouwen in de Marktstraat-Gasthuisstraat worden van 1972 tot 1980 nog gebruikt als schoolgebouw voor de gemeentelijke B.L.O en B.B.O.

De verhuis van het rusthuis

Alhoewel er sedert 1948 plannen bestaan om een nieuw gasthuis te bouwen aan de Merchtemse steenweg of aan de geplande Ringlaan gaat de voorkeur uiteindelijk naar de Kloosterstraat tegenover het kloostercomplex. In 1965 worden de plannen goedgekeurd en in 1972 wordt het nieuwe rustoord met 70 bedden in gebruik genomen. Op 15 maart 1972 verhuizen zuster Leontine en zuster Adilia met 15 bejaarden naar de nieuwe gebouwen. De zusters blijven voor een deel van de verzorging instaan. Albert De Smedt en daarna pater Beel zijn er aalmoezenier.

De afbraak van de gebouwen

Op 12 mei 1981 beslist de gemeente de gebouwen van de B.B.O.-school af te breken met behoud van de kapel. Er een principiële beslissing om de oude gasthuiskapel en haar omgeving te herwaarderen (studies van arch. E. Van Lembergen en J. Cochez).

De kapel zou een ontmoetingsoord worden, zowel op religieus, als op sociaal-cultureel gebied – zie onder meer Opwijk Leeft van 22 mei 1981 en 19 juni 1981 en De Opwijkenaar van januari 1985.). De beslissing wordt niet uitgevoerd en de 'zwarte' kapel geraakt meer en meer in verval tot ze in het voorjaar van 1990 afgebroken werd (beslissing, na heel wat polemieken, van de gemeenteraad van 21 december 1989).

Ondanks onze uitdrukkelijke vraag en het aanvankelijke principiële akkoord van het gemeentebestuur bleef schier niets bewaard van de kapel. Ca. 40 m² oorspronkelijke vloertegels (dalles de Basècles), de oorspronkelijke toegangsdeur en de doksaalballustrade werd verkocht aan de meestbiedende (beslissing gemeenteraad 23 april 1990). Enkel het smeedijzeren kruis van op het dak bleef bewaard (gemeentelijk archief).

De nieuwe plannen voor de site

Het ontwerp ruimtelijk structuurplan Opwijk (2002-2003), beschouwd de verbinding Marktstraat (Gasthuisstraat) - Ringlaan als een 'strategisch project' dat prioritair dient behandeld te worden.

Het herziene bijzonder plan van aanleg (B.P.A.) nr. 4 'Gasthuis' (2003) voorzag hier een 'projectzone' die op het BPA wit en niet ingevuld bleef.

Op basis van normbepalingen voor deze projectzone, opgesteld door het bureau ASTRO-plan, werd een ontwerpwedstrijd uitgeschreven.

Op de gemeenteraad van 22 september 2005 werd het weerhouden project m.b.t. tot de invulling van de projectzone 1 van het B.P.A. nr 4 - Gasthuis voorgesteld en toegelicht door vzw Vlaanderen Bouwt.

Enkele hoofdkenmerken:

- 72 woningen
- 2 winkelpanden langsheen Gasthuisstraat
- Enkel parkinggelegenheden voor eigen behoeften van de zone (bewoners en bezoekers), deels ondergronds
- Uit te voeren in fazen. 1^e fase: woonblokken (rijhuizen) langsheen Marktstraat-Gasthuisstraat (25 appartementen en 2 winkelpanden).
De bouw van de villa-appartementen verderop richting Ringlaan volgen later.
- Geen sociale woonvoorzieningen (in de ruime zin van het woord).
- Wat er zal overblijven van de Engelse tuin van Temmers wordt versnipperd in verschillende privé-tuinen.

- Een eerder smalle 'doorzicht'-opening tussen het bestaand pand langsheen de Marktstraat (huis Stobbelaers) en de nieuwe bouwblok langsheen Marktstraat-Gasthuisstraat.
- Enkel (niet rechtlijnig) wandel- en fietsverbinding tussen Marktstraat-Gasthuisstraat en Ringlaan.
Wel twee nieuwe niet-doorlopende straten.
- De Asbeek wordt opnieuw gedeeltelijk in open bedding gelegd en aangesloten op enkele kleine vijvers. Zowel de beek als de afvalwaterwatercollector doorkruisen het ganse gebied.
- Er is tot hertoe geen enkele herinneringsteken aan het Oude Gasthuis en zijn enorme sociale geschiedenis voorzien.
De huidige 'braakliggende' achtertuin van de Villa 'De Smedt' (GAC II) is niet opgenomen in het project.
- Architectuurstijl: zie (voorlopige) plannen.

en in een artikel van haar, 'GEDENKEN' in de plaatselijke pers eind augustus 1985 lezen wij als slot:

...

In en rond die kapel werd intens geleefd. De kloostercongregatie en haar activiteiten groeiden er en verspreidden zich van daaruit in Opwijk en elders te lande. Toen in 1972 de bejaarden hun nieuw Rusthuis betrokken in de Kloosterstraat 43, gingen ook de zusters weg van hun «geboortegrond». De jongens van het BU-SO mochten als laatsten hun creativiteit botvieren op muren en deuren.

De oude gebouwen werden door de gemeente onteigend en op 12 mei 1981 viel de beslissing om ze te slopen. De kapel bleef staan in afwachting van...

Daarmee valt het doek over 130 jaar geschiedenis... Of toch niet? Wie kan gefundeerd beweren dat dit «plekje Opwijk» geen kulturele en historische waarde heeft?...

Zuster J. Beckers

In de Mijmering van haar boek God maakt met ons geschiedenis 1847-1987 (1987, Zusters van de H. Vincentius à Paulo-Opwijk, 1987) schreef Zuster Julienne Beckers (Zuster Paula):

Centrum van Opwijk: mooi gerestaureerde kerk, geslaagde nieuwbouw voor een Gemeentehuis, Hof ten Hemelryck, landelijk cultureel centrum... Hoek van Markt- en Gasthuisstraat: desolate plek waar ooit veel 'leven' ontstond. De vervallen kapel steekt een geschonden vinger op : «Vergeet het niet !...»

Wie ben ik als ik zeg : voor mij hoeft die kapel niet gerestaureerd te worden, die kapel door mijn voorgangers met zoveel piëteit opgericht ?...

Wie ben ik als ik zeg : toch zie ik hier graag een steen verrijzen ter herdenking van de geschiedenis die zich hier afspeelde ?...

Ik ben gewoon één van de vele zusters van de H. Vincentius a Paulo die op die plek hun bakermat hadden -140 jaar geleden- en die wat mijmert over toen en nu.

Beckers Julienne
(Zuster Paula).

Jan MEEUSSEN en Maurice WILLOCX

Beknopte literatuurlijst (voor het deel 'Oud Gasthuis')

- Gemeentelijk archief Opwijk in het Het Algemeen Rijksarchief.
- Archief dat de zusters van de Congregatie van de H. Vincentius a Paulo.
- Notulen van de gemeenteraad en het Bureel van Weldadigheid van Opwijk 1839-1850.
- HOM-Heemkundig Archief en Documentatieverzameling
- Theo LUYCKX, *Politieke geschiedenis van België*, Amsterdam/Brussel, 1969 (p. 83-110)
- Jan LINDEMANS, *Geschiedenis der gemeente Opwijk*, Brussel 1937 (p. 183-187, 197-198, 201-202, 214-216)
- A. Verschuere O.F.M., *Hoe zij groeide. De congregatie der zusters van den Heiligen Vincentius a Paulo van Opwijk 1847-1947*, Mechelen, 1947.
- Livine DE SMEDT, *De georganiseerde bijstand te Opwijk*, Opwijk, 1977.
- *Opwijk ons dorp*, Uitgave van het Davidsfonds Opwijk, 1978, p. 120-122 en 172-173.
- *Het gemeentebestuur en zijn huisvesting 1784-1984*, tentoonstellingsgids, Heemkring Opwijk-Mazenzele, december 1984. Nummers 50.6, 50.9, 50.11, 50.12, 50.13, 51 en 59.
- J. RINGOOT (broeder J.v.d.D.), *Het oude Gasthuis*, Opwijk, 1986, eigen beheer. Het gasthuis van Opwijk 1930-1940.
- Julienne BECKERS, *God maakt met ons geschiedenis 1847-1987*, zusters van de H.-Vincentius a Paulo-Opwijk, 1987.
- *Dag zuster..., Dag meester..., Dag juffrouw... 200 jaar onderwijs in onze gemeente*, Heemkring Opwijk-Mazenzele, Opwijk 1991 (p. 38-39).
- Jan MEEUSSEN en, *Dag zuster..., Dag meester..., Dag juffrouw... 200 jaar onderwijs in onze gemeente*, tentoonstellingsgids, Heemkring Opwijk-Mazenzele, november 1991. Nummers 151-154.
- Maurice WILLOCX, *Tombola voor oprichting van 'Gasthuys en armenschool' in 1840*, in HOM-tijdschrift 1992-4, pag. 14-22, 1993-1, pag. 26-28, 1993-2, pag. 29-31 en 1993-3, pag. 24-26.
- Jan MEEUSSEN, *150 jaar zustercongregatie van Opwijk*, in HOM-tijdschrift 1997-3, pag. 10-19, 1997-4, pag. 5-15 en 1999-2, pag. 7-17.

*Een deel van het oude Gasthuis met de kapel, vanuit de binnenkoer.
Stifttekening met lavis door Jan Heuninckx (ca. 1978.)*

Samengesteld door Heemkring Opwijk-Mazenzele
www.heemkringopwijk.be